

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 3
HÄFTE 17
1916

DAMER!

Nu inkommet **nyheter** i skotska, randiga och enfärgade

Blustyger

i alla prislägen fr. 0.55 pr mtr

Ett parti randigt och enfärgat

Siden

till blusar bortslumpas.

Kjoltyger,

60 cm. br., i grått och blått från 1.10 pr mtr.

Cheviot. Sammet.

Stuvar.

Trädgårdiner	fr. kr:	0.27
Strandkofter	»	7.50
Underkjolar, satin	»	3.—
Reformliv	»	1.50
Snörliv	»	2.35
Korsettskyddare, trikå	»	0.95
Tröjor, Lahmans	»	0.95
Kalsonger, trikå	»	1.40
Linnen	»	1.25
Strumpor och Vantar. Sybehör m. m.		

SVENSKA VARUHuset

1 tr., 54 Drottninggatan 54, 1 tr.
37 Stora Nygatan 37

SINGER

SINGER SÖMMAR GULD I STRÖMMAR

Världsberömda symaskiner

Advokaten EVA ANDÉN

JURIS KANDIDAT

KVINNliga JURIDISKA BYRÅN

har *flyttat* till

LILLA VATTUGATAN 14^I (vid Brunkebergstorg

RIKS 75 76

ALLM. TEL. 183 36

Testamenten, bouppteckningar, arvsutredningar, äktenskapsförord, familjerättssaker, juridiska uppdrag av alla slag. Även skriftliga förfrågningar besvaras-

SAISONNYHETER I

DRÄKTER & KAPPOR STÖRSTA URVAL. BILLIGA PRISER.

29 SIGRID HANSÉN **53**

VÄSTERLÄNGGATAN. DROTTNINGGATAN

MARGARETA-MAGASINET

Rikstel. 76 39

BIRGER JARLSGATAN 6

Allm. tel. 280 04

Alltid å lager de sista nyheterna i färdiga BLUSAR o. KLÄDNINGAR. Egen atelier för beställningar å såväl elegantare som enklare toaletter.

ANNA-LISA QUICK

f. d. mångårlig biträde hos Augusta Lundin

Telefon

539

Malmö

Perslow's

SIDEN &
MANUFAKTUR-
AFFÄR

alltid nyheter i största urval

HERTHA

ÅRGÅNG III

1 NOVEMBER 1916

HÄFTE 17

Nordiska kvinnosakskonferensen.

Den tidigare omnämnda nordiska kvinnosakskonferens, som skall äga rum i Stockholm den 10 och 11 instundande november, kommer att räkna deltagare från samtliga nordiska länder. De norska, danska, finska och isländska kvinnoföreningar, vilka inbjudits till konferensen, ha alla antagit denna inbjudan och lovat sända representanter.

Från Danmark kommer fru Astrid Stampe-Fedderson som ombud för Dansk Kvindesamfund, vars ordförande hon är, och sekreteraren i Danske Kvinders Nationalraad fru Clara Tybjerg representerar sin förening. Av norska kvinnoföreningar ha inbjudits Landskvindestemmeretsforeningen, Norsk Kvindesagsforening och Norske Kvinders Nationalraad. De båda förstnämnda sammanslutningarna sända som ombud sina resp. ordförande fruarna F. M. Qvam och Randi Blehr och nationalrådet sin vice ordförande fabriksinspektören fru Betzy Kjels-

berg. Från Finland komma fröken Aini Nevander, fru Elin Holmberg och fröken Olga Oinola samt lantdagsrepresentanterna fröknarna Lucina Hagman och Annie Furuhjelm, företrädande var och en sin av följande finska föreningar: Finlands Kvinnors Nationalförbund, Svensk Kvinnoförening, Suomalainen Naisliitto, Kvinnosaksförbundet Unionen och Svenska Kvinnoförbundet. Av isländska kvinnoföreningar sänder Islenska Kvenfjelag som ombud cand. phil. fru Björg Blöndal, numera bosatt i Köpenhamn, under det att Islenska Kvenrjettindafjelags representant fru Briet Asmundson gör den långa resan från Reykjavik för att komma till konferensen. Även de inbjudande svenska föreningarna Fredrika-Bremer-Förbundet, Landsföreningen för Kvinnans Politiska Röst rätt och Svenska Kvinnornas Nationalförbund skola företrädas vid konferensen av särskilt utsedda ombud. Tills vidare har endast L. K. P. R. träffat sitt val

och till representant utsett fru Anna Bugge Wicksell.

Första konferensdagen börjar arbetet kl. 10 f. m. Efter hälsningstal, val av funktionärer för mötet m. m. ägnas förmiddagen och sannolikt även midnatten åt granskning av föreliggande förslag till stadgar för ett ordnat samarbete mellan nordiska kvinnoaksföreningar. Vid behandlingen av stadgarna äga enligt förslaget till arbetsordning för konferensen endast föreningsombud rätt att delta i omröstningen, under det att styrelsemedlemmar i samtliga vid konferensen representerade föreningar få närvara och ha rättighet att göra inlägg i debatten. Detta innebär för svenskornas vidkommande, att styrelsemedlemmar i Fredrika-Bremer-Förbundet och Svenska Kvinnornas Nationalförbund samt centralstyrelsemedlemmar i L. K. P. R. äga att delta i diskussionen och organisationsfrågan.

Huvudpunkten på programmet andra konferensdagen är en diskussion om Värdesättning av kvinnoarbetet. Inledningsföredrag komma att hållas av fröken Annie Furuhjelm, Hälsingfors, fabriksinspektören fru Julie Arenholt, Köpenhamn, och seminarieadjunkten fröken Anna Sörensen, Falun, samt en norsk talarinna, vars

namn ännu ej är meddelat. Till denna diskussion står tillträdet öppet för medlemmar av vid konferensen representerade föreningar, vari inbegripas medlemmar av till Svenska Kvinnornas Nationalförbund anslutna föreningar samt medlemmar i lokalföreningarna av L. K. P. R. och Fredrika-Bremer-Förbundet. En del inbjudningar komma dessutom att utfärdas.

Lokal för konferensen blir Järnkontorets stora sal som ställts till förfogande.

I samband med konferensen anordnas fredagen den 10 november på kvällen i Läkarsällskapets lokal offentligt möte med föredrag över ämnet: Kvinnorna och höjandet av det husliga arbetet. Hitills anmälda talare äro skolköksinspektisen fröken Eline Hansen, Köpenhamn, fru Ilmi Hallstén, Hälsingfors, och yrkesinspektisen fröken Kerstin Hesselgren, Stockholm.

Konferensen avslutas den 11 november med ett samkväm i Grand Hotells vapensal, vartill främmande föreningsrepresentanter och talare inbjudas. Vid samkvämet, som tager sin början kl. $\frac{1}{2}$ 9 e. m., komma en del musiknummer att utföras. Intresserade uppmanas delta så långt utrymmet det medgiver.

Vissa behövliga förändringar i det nya förslaget om barnavårdslagstiftning.

De viktigaste punkterna vilka ingå i lagberedningens framlagda förslag synas mig vara:

1) Ådömt eller frivilligt överenskommet bidrag till underhåll av barn skall uttagas ur "avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning". Denna lag kompletteras av förslaget till lag om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket.

2) Särskild lag om barn utom äktenskap införes. I synnerhet är där att märka förslaget om barnavårdsmansinstitutionen, som har att bistå moder med råd och upplysningar samt tillse att barnets rätt och bästa behöriigen tillvaratages.

3) Faderns underhållsskyldighet även till modern fastslås för den tid hon av barnsörden är förhindrad till förvärvsverksamhet.

4) Talan i målet kan väckas redan före barnets födelse.

I dessa lagberedningens förslag ligger ett stort framsteg, när man betänker att vår svenska lagstiftning f. n. huvudsakligen utmärker sig för sin brist på några bestämmelser alls för att skydda barns och mödrars rätt.

Vad första punkten angår komma dock i en mängd fall de ådömda beloppen icke att kunna utfås, även med lagen om införsel. Därför måste man, isynnerhet då det såsom hos oss ej finnes moderskapsförsäkring, få införd rätten för

modern, då hon har vårdnaden om barnet, att av samhället erhålla ersättningen i förskott.

I samband med framkomsten av ifrågasvarande reformplaner inom vår lagstiftning har därför väckts frågan om att bidragen skulle kunna utfås i vissa fall i förskott för såväl inom som utom äktenskap födda barn, när fäderna icke godvilligt bidraga, såsom förhållandet är i Danmark och i Norge, vid tiden för barnsörden.

Lagberedningen anser, "att denna fråga förtjänar helt visst att övervägas", men också att den ej kan lösas endast i fråga om barn utom äktenskap. För min del har jag alltid framhållit, att sådant förskott bör gälla såväl barn utom äktenskapet som barn till makar, vilka leva skilda, eller till övergivna hustrur. Men då man har att välja på att endera skjuta frågans lösning troligen ganska långt fram i framtiden eller att, när nu en ny lag om barn utom äktenskapet skall införas, då medtaga en så viktig sak, så borde man valt det senare. Man borde då begränsa rätten till förskott till tiden för barnsörden, dels emedan lagen upptar förbud för kvinnor inom vissa arbetsområden att under denna tid arbeta, dels emedan någon orättvisa, intill dess lagen kunde tillämpas även för de inom äktenskapet födda, ej ofta skulle inträffa, enär mera sällan andra än de utom äktenskapet födda barnen och deras

mödrar under barnens första levnadstid äro övergivna.

Att det nya förslaget om barn utom äktenskap blivit byggt på barnavårdsmansinstitutionen, som i allmänhet är tänkt bliva utövad genom hedersupdrag, kan naturligtvis hava både sina nackdelar och fördelar. I Norge bevakas sedan gammalt barns och mödrars rätt genom myndigheterna, genom den s. k. bidragsfogden, vilket icke ändrats i de nyligen genomförda förbättringarna av de norska lagarna. Myndigheternas makt har endast utvidgats. Emellertid ansågs den nu föreslagna formen lämpa sig för svenska förhållanden. I större samhällen måste dock barnavårdsmännen bliva fast anställda i betraktande till ärendenas mängd, vilket också av lagförslaget framgår.

På grund av min verksamhet som barnavårdsinspektör och emedan jag ägnat något studium åt barnavårdslagarnas innehåll och tillämpning i våra grannländer samt emedan jag under förslagets utarbetning tillsammans med andra var inkallad till lagberedningen för att yttra mig om detsamma, har jag förskaffat mig en personlig uppfattning om de ändringar och tillägg jag anser nödvändiga rörande de bestämmelser lagförslaget nu upptager. Detta alldeles oavsett huruvida bestämmelser om förskotts utbetalning samtidigt med lagförslagets antagande kan införas eller ej.

Såsom ledamot av styrelsen för Stockholms stads rättshjälpskontor har jag i likhet med övriga styrelsemedlemmar avgivit ett personligt yttrande i frågan, som jag härmed ber att för kvinnokretsar få framlägga till över-

vägande förutom ovan framhållna tillägg om förskottsutbetalning.*

Om barnets namn.

Barnet bör hava rätt att erhålla såväl faderns som moderns namn. Då föräldrarna ej därom äro ense bör namnfrågans avgörande kunna hänskjutas till rätten, eller till barnavårdsman eller den myndighet, som har att utse barnavårdsman.

Om vårdnad och förmynderskap.

Särskilt av vikt äro de av advokat Silow framställda betänkligheterna emot att i lagförslaget icke upptagas närmare bestämmelser angående rätten att framtaga modern förmynderskapet, varav även i de flesta fall kommer att följa vårdnaden, än med orden "finnes modern ej vara lämplig".

Med anledning av upphävandet av rätt för ogift moder att vara okänd.

Ändringar i kyrkoboksförordningen äro nödvändiga med anledning av upphävande av rätt för ogift moder att vara okänd. Så t. ex. bör nu gällande regel att flyttningsbetyg för moder icke upptager barns namn, för såvitt hon ej har barnet hos sig, behöva stadfästas genom en förordning. För att fader skall stå i samma ställning som modern i kyrkoböckerna bör den förordningen införas, att faders namn, där det är lagligt konstaterat, antecknas. Vidare bör vederbörande barnavårdsman eller domstol åläggas att anmäla faderns namn till kyrkobokföringen.

*Yrkandet om sådant har framställts även såväl av rättshjälpskontorets föreståndare som av ledamoten av styrelsen professor I. Bendixon.

Med anledning av förslaget om upphävande av ogift mors rätt att förbli va okänd är det även nödvändigt, att de närmare föreskrifter om barnavårdsmans verksamhet och tillsyn, som skola meddelas av Konungen, få en sådan utformning, att klart framgår plikten att skydda modern för att vetskapen om hennes moderskap blir allmänt känt i de fall, där detta skulle försvåra hennes möjligheter att försörja sig själv. Då rätten till anonymitet bortfaller, kan ogift mor i många fall hava svårt att uppfylla sin försörjningsplikt, om ej barnavårdsmansinstitutionen gentemot henne kommer att fungera på ett försynt sätt.

Barnavårdsmannens entledigande.

I närmare föreskrifter för barnavårdsmannen bör också framhållas, att verksamheten för barnavårdsman kan upphöra, såsom också ordalydelsen i lagens § 15 framhåller. Lika nödvändigt som det är att barnets rätt genast vid födelsen bevakas och att barnets vård kontrolleras, där vården visar sig ej tillfredsställande, lika nödvändigt är det också att barnavårdsmannen kan entledigas. Så t. ex. då båda föräldrarna leva i icke vigselfäst äktenskap och vårda sig om sina barn eller där barnets vistelse hos en ensamstående kärleksfull mor är av stadigvarande art.

Utseende av barnavårdsman.

För underlättande av att effektiv hjälp lämnas modern bör barnavårdsman kunna förordnas av den kommun, där modern vistas, och icke ovillkorligen av den kommun, där hon är kyrkobokförd. Den myndighet, där modern vistas, som

har att mottaga anmälan om barnets födelse, skall härom bestämma.

Barnavårdsnämnd.

Även med tanke därpå att barnavårdsnämnds verksamhet kommer att bli betydligt utvidgad med omarbetande av den nuvarande lagen om sedligt försummade barn, synes det än en gång böra komma till omprövning, huruvida barnavårdsnämnd eller i vilken form densamma är lämpligaste institution för att mottaga anmälan om utom äktenskapet fött barn samt att utse barnavårdsman.

Att samma nämnd, som också är skolstyrelse, skall vara den, som tillser att lagen för barn utom äktenskapet blir effektivt tillämpad, skulle antagligen ej vara lämpligt. Man kan däremot tänka sig att ett förtroenderåd för denna funktion skall utses av en barnavårdsnämnd.

Arvsrätt efter fadern.

Förutom vad som yttrats i denna fråga av reservanten till lagberedningens förslag, hovrättsrådet Tiselius, samt advokat Silow, till vilka yttranden jag ansluter mig, får jag särskilt framhålla följande.

Den mycket nödvändiga föreslagna lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta kommer dock så länge arvsrätt efter fadern ej är införd att verka något ensidigt, ity att ådömt belopps uttagande kommer att mången gång ganska hårt drabba den fattigare, under det att förmögenhetsinnehavare, ehuru barnet skall givas underhåll efter föräldrarnas villkor, dock icke i väsentligare grad behöver giva en rättvis del av sin förmögenhet till utom äktenskapet fött barn. ANNA LINDHAGEN.

Malwida von Meysenbug.

Det är till hundraårsdagen av Malwida von Meysenbugs födelse den 28 oktober 1816, som förläggarfirman Wahlström & Widstrand föranstaltat en översättning av hennes bok *Memoiren einer Idealistin*. För dem som icke redan genom hennes arbeten på originalspråket gjort sig förtrogna med Malwida von Meysenbugs livshistoria blir *I landsflykt* — detta är bokens svenska titel — ett förvärv, som avgjort kan sägas vara av verkligt intresse.

Även för den svenska läsekretsen är hennes namn emellertid ingen nyhet. Redan 1902 introducerade Ellen Key henne hos oss genom en längre uppsats i *Ord och Bild*, senare omtryckt i *Verk och Människor*. Med denna uppsats som grund har nu till den svenska översättningen fogats ett förord av Ellen Key.

Tacksam som man är den berömda svenska författarinnan för denna tidigare introduktion av Malwida von Meysenbug vågar man dock säga, att därvid hänt vad lätt kan hända, när en starkt individuell personlighet vill teckna en annan henne befryndad och sympatisk: den egna individualiteten i dess starka utprägling skuggar till en viss grad för den andras i stället för att transparent släppa denna fritt igenom. Processen är psykologiskt intressant men bör klarläggas till vinnande av en fullt verklighetstrogen bild.

Det är en välgörande klar och stärkande luft, som slår en till mötes ur Malwida von Meysenbugs memoarer

och detta fast man bitvis, särskilt där Malwida berättar sin ungdoms kärlekshistoria, måste hålla till godo med en stark dosis patetisk sentimentalitet. Visserligen förklarlig genom tiden då hjärteromanen utspelades men som det hedrat memoarutgivarinnans goda smak att retuschera, då hon en följd av år senare överlämnade sin upplevelse åt ett läsande publikum.

Född i en av det då icke enade Tysklands mindre residensstäder, Kassel, och i sin tidiga ungdom förflyttad till en ännu mindre, Detmold, med en än snävare och mera begränsad intresssfär, skapade den unga flickan redan tidigt en egen friare rymd omkring sig. Den raka linjen genom Malwida von Meysenbugs liv var hennes från ungdomen medvetet klara fordran på självständig växt för sitt eget väsen och hennes lugna, av intet rubbade viljespänning för att uppnå detta. Den ledde henne också ut ur såväl de yttre trånga förhållandena hon genom sin börd försatts i, där dagens hela intresse roterade kring ett litet furstehov och dettas små angelägenheter, som ur dogmatisk bundenhet och intellektuellt tvång. Ur hennes egen personliga kamp för frihet växte sedan samtidigt med hennes personlighets utformning i harmoni hennes oförrättat klara förståande av de orättvisor, som ställa kvinnorna på de bundnas och ofrias plan.

Mötet med Theodor Althaus, en av det vaknande Tysklands unga frihetssvärmare, blev det betydelsefulla ödes-

ingripande utifrån, som bringade mognad och full medvetenhet åt Malvidas inre liv. Medan hennes väsen fördjupades under hennes känsla för denne unge man, reste sig hennes vilja, kraftig och ung, för första gången mot ett tvång, övat direkt emot henne. Familjens motstånd mot hennes böjelse lärde henne, som hon själv säger, inse, att hon "icke mera var den milda, eftergivna varelse, som för att icke såra någon underkastade sig allt och gick den väg, som alla gingo, av lydnad och föglighet". Hon kände att hon "blev en individualitet, med åsikter och med viljekraften att bekänna dem".

Det var det första härdandet av den fasta och klara vilja till det hon kände som sitt väsens behov och rätt, vilken — sedan hennes kärlek lidit skeppsbrott genom det misstag på person hon gjort i Theodor Althaus, något som hon emellertid aldrig för sig själv realiserade, — skulle bära henne framåt på den väg hon visste hon måste gå, till självständighet och oberoende.

Den dag kom snart nog då hon frågade sig, vad skall jag ta mig till för att själv förtjäna mitt bröd? Fackkunska-per hade hon givetvis inga, den tidens flickuppfostran bjöd inte på sådana, något som hon nu gjorde klart för sig. Och så konstaterade hon för första gången i sina tankar nödvändigheten av kvinnornas ekonomiska oberoende genom deras egna ansträngningar, genom kunskaper och utvecklade färdigheter.

Hon hade nu redan kommit så långt att hon icke tänkte ensamt på sitt eget öde. Tillsammans med en vän gjorde

hon upp planer på att genom brevväxling sätta olika kvinnor i förbindelse med varandra och på så sätt "överdraga Tyskland med ett stort kvinnoförbunds nät" och genom denna gemenskap i strävanden inge även de svagare och tveksamma mod i arbetet på "en bättre uppfostran för kvinnorna, förvärvande av olika kunskaper för att kunna vinna ekonomiskt oberoende —". Ännu såg hon ej sin egen väg fullt klart, visste inte hur hon skulle förverkliga det som rörde sig i hennes tanke, "men", skriver hon, "jag kände att mitt livs mål hädanefter skulle bli att vara behjälplig med arbetet på kvinnans frigörelse från de trånga gränser, som samhället har utstakat för hennes frigörelse från de många futtiga små omständigheter och den okunnighet, som ha följt därav".

Det var det unga Tysklands brytnings-tid, kampåret 1848, som mognade dessa tankar inom henne. Hon hade varit med om de hänförelsens dagar i Frankfurt, då förparlamentet öppnades, stått med i hopen som jublande hälsade de deputerade, där de två och två i ledet tågade fram på den smala gång som mellan mänskomassorna hölls öppen för dem till Römern, hört namnen på förparlamentets nyvalda president ropas ut från det stora fönstret, från vilket kejsarvalen förkunnats, och hon hade som så många i de dagarna gripits av segerviss tro på nedbrytningen av gamla fördomar och stängande murars fall.

De ljusa förhoppningarna kommo och gingo för henne som för de politiska frihetskämparna. Den trånga hematmosfären i den lilla residensstaden, där

ingen delade hennes uppfattningar och där hon kände en oavslätlig kritik av sin egen ståndpunkt, blev henne dubbeltryckande efter de frihetsrusiga Frankfurtdagarna. Slag i slag kommo så underrättelserna därutifrån om misslyckandet och reaktionens segerrika frammarsch — med glädje hälsade av hennes närmaste. Hennes ställning i hemmet började bli henne outhärdlig, i ständig konflikt som hon stod med de sina, vilka hon dock höll innerligt av.

Den första avgörande yttre frigörelseakten måste fullbordas.

”Jag kände”, skriver hon om denna tid i memoarerna, ”att vår ömsesidiga kärlek under dessa eviga dagliga sammanstötningar och upphetsningar måste gå under, och att det endast fanns ett medel att rädda den — skilsmässa.

För första gången sade jag mig själv fullkomligt tydligt, att man måste befria sig från familjens auktoritet, så smärtsamt det än må vara, så snart den leder till individualitetens död och vill underkasta tankens och samvetets frihet en bestämd åsiktsform. Frihet i de individuella övertygelserna och ett liv i enlighet därmed — detta är den första av en människas rättigheter och den första av hennes plikter. Ända hittills hade man uteslutit kvinnorna från denna heliga rättighet och denna lika heliga plikt, endast kyrkan och äktenskapet hade berättigat flickan att överge den plats i familjen, som naturen anvisat henne — — — På andra mänskliga verksamhetsområden hade man förbjudit kvinnorna att ha en övertygelse och att handla i överensstämmelse därmed. Jag insåg, att det var på tid att upp-

häva detta förbud, och jag sade mig, att jag icke längre skulle kunna ha någon aktning för mig själv, om jag inte hade mod att överge allt för att genom handlingen rättfärdiga mina åsikter“.

Hon var trettiofyra år gammal, när hon efter stark inre kamp genomförde sitt beslut att lämna hemmet. Som en skonsam övergångsform meddelade hon modern att hon för tre månader önskade besöka den nyinrättade kvinnliga högskolan i Hamburg — en undervisningsanstalt tillkommen efter den princip Malwida själv kommit till som den riktiga: att möjliggöra kvinnans ekonomiska oberoende genom att bereda henne tillfälle av kunskapsförvärv och utbildning av hennes förmögenheter. Fru von Meysenbug följde sin trettiofyraåriga dotter till Hamburg för att förvissa sig om att det ställe hon valt var ”passande”. I övrigt upptog hon planen med mera lugn än Malwida väntat sig, då hon i hoppades på att ombytet skulle lugna Malwida och återföra henne till ”moderatare åsikter“.

Denna kvinnliga högskola i Hamburg var ett led i den stora frihetsrörelse, som 1848 vällde fram över Tyskland. Märkligt nog underhölls anstalten av ett antal aktieägare, som till största delen utgjordes av gifta kvinnor och familjemödrar, vilka — som Malwida uttrycker det — ”i sin egen erfarenhet hade vunnit den övertygelsen, att livet måste ha ännu en annan grundval än blotta hängivenheten för en annan varelse“. I övrigt sammanhängde detta arbete för kvinnornas frigörelse med den då i Tyskland pågående fria rörelse inom

kyrkan, som under namn av tyskkatolicism strävade efter lösgörande först från den katolska och senare även från den protestantiska kyrkan. En riktning ävenledes överensstämmande med Malvidas, som under inre strid kämpat sig fri ur kyrkans dogmer.

Malwida von Meysenbug återsåg aldrig sitt hem i Detmold. Den lyckliga tid vid högskolan i Hamburg, då hon kände sina färdigheter tillväxa och såg sitt beslut att föra en självständigt oberoende tillvaro närma sig sitt förverkligande, bragte henne även i intim kontakt med de misstänkta folkupplysare och frihetsvänner, som efter den politiska revolutionens misslyckande av myndigheterna trakasserades, förföljdes eller utvisades ur landet. På grund härav randades även för henne en dag, då hon fann det klokast att i tysthet lämna sitt fädernesland — något som för övrigt Berlins polischef på ett otvetydigt sätt understrukt för henne såsom särdeles lämpligt.

Detta blev också den hastiga och oväntade lösningen av den alltjämt spända konflikten mellan Malwida och hennes mor, vilken icke ville giva tillåtelse till eller erkänna dotterns rätt att själv förfoga över sin framtid.

Med Malwida von Meysenbugs flykt till London 1852 började den långa landsflyktstid, som bragte henne i beröring med mängden av ryktbara politiska flyktingar från olika länder, vilka under dessa reaktionens år i Europa i den tidens England fann asylrätt och skydd. För henne själv var den inre brytnings-tidens oro och kamp över, hennes liv hade tagit sin form. Vad de yttre för-

hållandena beträffar voro emellertid framtidsutsikterna mörka nog i det främmande landet, med ytterligt små eller snarare inga ekonomiska resurser som hon var.

Hennes inträde i Alexander Herzens hem i London betecknar till dels en övergång till mera lugna och tryggade förhållanden men också att hon här till sist fann det stora, verkliga intresset för sitt liv. Visserligen varken det ena eller det andra med ens, smärsamma slitningar vållade ett avbrott i den uppfostrarställning för Herzens unga döttrar som hon med så stor glädje fyllde, men den tillgivenhet, som växt upp mellan henne och den lilla Olga Herzen, var stark nog för att åstadkomma ett återknytande av förbindelserna, och Olga blev till sist Malwida von Meysenbugs "Tochter der freien Wahl", åt vars uppfostran hon helt ägnade sig.

Mazzini, Kossuth, Garibaldi, Louis Blanc, Felice Orsini, Aurelio Saffi äro några de större namnen på de ryktbara män, som voro gäster i Alexander Herzens hem i London. Till flera av dessa kom Malwida von Meysenbug i nära personligt vänskapsförhållande, och hennes memoarer ge glimtar av dessa män, som äro av psykologiskt värde. Där träder främst Herzen emot oss, "en undersätlig, kraftig gestalt, med svart hår och skägg, något breda slaviska drag och underbart strålande ögon", en eldsjäl med blodet lätt i svallning, vars snille blixtrar fram i en glänsande dialektik. Giuseppe Mazzini, "av fin och smärt kroppsbyggnad, snarare mager än grov, ingen imponerande gestalt", med fanatikerns glöd och kän-

lomänskans mildhet, försvarande den revolutionära uppgiftens dogm, den "heliga gärningens" plikt och mission; Kossuth, stram och värdig i den ungerska rocken med sina snören, det markerade ansiktet inramat av ett redan grånande helskäg, vördnadsfullt hälsad av de övriga ungrarna som härskaren som värdigas visa sig bland undersåtar. Louis Blanc, med sin gossaktiga lilla figur, med sin fåfånga, sin älskvärdhet, sin retoriska schwung och sitt ordsvall av revolutionära fraser. Felice Orsini, med sin typ av medeltidscondottiere, med den skarpt krökta näsan, de hårt tillslutna läpparna, de mörka blixtrande ögonen och den höga pannan. Aurelio Saffi, med sin tankspriddhet och sitt försjunkande i sig själv, skalden från sollandet, som tjuvats av en dröm och sköljts med av en misslyckad politisk resning till en dimhöljad kust bortom haven. Och Garibaldi, den kända gestalten, mannen med det milda uttrycket, de goda ögonen, det vänliga leendet, den enkla värdigheten, med hjälteglorian omkring sig.

Det är förklarligt om kanske för mången Malwida von Meysenbug främst framträder som den värderade väninnan till en del ryktbara män, Alexander Herzen, Wagner, Nietzsche. Hennes liv bragte henne i beröring med dem, hennes karaktärsfulla personlighet, hennes intellektuella och konstnärliga intressen förenade henne med dem — de två sistnämnda huvudsakligast eller uteslutande under en senare tid av hennes liv än memoarerna behandla. Men om även detta för mången liksom blivit diplomaten för henne såsom

betydande människa — och också till en viss grad är detta — är Malwida von Meysenbug icke beroende av denna glans utifrån. Nietzsche säger henne i ett av sina brev att hon som en ensam "Kämpferin für das Rechte" varit honom ett ädelt föredöme. Det är som den outtröttade kämpen för det rätta för människan man har att minnas henne, och därvid ha särskilt kvinnorna att hembära henne tacksamhet. Under sitt långa liv, med den direkta uppgift hon ägnade sig åt, Olga Herzens uppfostran, och under umgänget med sina litterära och konstnärliga vänner, tappade hon aldrig bort den grundtanke, ur vilken hennes liv byggts upp och som hon ville tillämpad för alla kvinnor: rätt till fri utveckling i alla hänseenden. Frihetssvärmerskan från 1848, som dock icke sett så många av de drömda målen förverkligade, drar sig icke för att klart säga ifrån sin fordran på full såväl social som politisk frigörelse av kvinnorna. "Lugn, lugn, ni bespottare", utropar hon i sitt kapitel "Von dem möglichen Einfluss der Frauen auf die Politik" i Stimmbilder, sedan hon uttryckt sin mening, att kvinnorna måste ha lika politiska rättigheter med männen, och utvecklar själv helt lugnt sin åsikt om den ena som den andra hälftens av mänskligheten rättigheter i den s. k. "rättsstaten", i vilken vi leva. Hon går skoningslöst tillrätta med denna av männen organiserade stat, liksom med den kultur den skryter med, vilken utmynnar i det ena kriget efter det andra. De bittra sanningar hon säger träffa, tyvärr, ännu den dag i dag, och av

högsta aktualitet äro hennes tankar angående kvinnornas givna ställning som fiender till kriget och vad de såsom politiska medborgare skulle kunna väntas verka i denna riktning. "Framför allt", säger hon, "vore det att hoppas att världsfreden skulle kunna vinnas därmed. Redan på grund av kärlekens egoism skulle kvinnorna ivra emot kriget, som rycker ifrån dem deras make, bröder och söner. Men även på grund av andra motiv skulle den verkligt bildade, ädla kvinnan erkänna något högre än nationalitetsprincipen, vilken egentligen endast är en fras, bakom vilken folk- och regeringsegoismen döljer sig. Hon skulle på det allra djupaste känna att på andra sidan gränsen, som skiljer nationerna, bo bröder såväl som inom densamma, att det på intet sätt gäller att underblåsa folklidelserna, som ställa mänskorna som fiender mot varandra, så snart en bergskedja, en ström eller en befästningslinje skilja dem åt. Hon skulle betona att det tvärt om kommer an på att göra det begripligt för folken, i vilken grad deras intressen äro solidariska, att det för allas välfärds skull är bättre att vänligt räcka varandra handen över gränsen än att vidmakthålla det mörka misstroende, som skiljer människor från människor."

Malwida von Meysenbug hade ingen respekt för en föregiven krigsnödvändighet, lika litet som hon accepterade andra bestående missförhållanden. Hennes blick var skarpt urskiljande, och inga fördomar band henne vid utdömandet av sociala misstag eller orättvisor.

Ellen Key har nämnt henne tillsam-

mans med Fredrika Bremer. Detta kan göras, men endast med förstående av hur mycket medvetnare och aktivare Fredrika Bremers frälsarvilja var, hur mycket vidare den fannade och hur mycket längre hennes föregångerskegärning når.

Kanske sågo dessa två varandra en gång! Fantasien har åtminstone rätt att med en bit verklighet till grund, leka med möjligheten. Måhända satt den lilla femåriga tyska flickan vid fönstret en vacker septemberdag och såg en ståtlig fyrspänd resvagn rulla in på Kassels huvudgata med den tjugoåriga Fredrika Bremers ansikte skymtande innanför vagnsrutan. Måhända blåste de granna postiljonerna i de gröna manchesterbyxorna och skarlakansröda jackorna med de gula bältena just lusteligen i sina horn, när vagnen for förbi Malwidas fönster. Och kanske voro Malwidas allvarliga, korrekta fader och hennes vackra, teaterroade moder några av de personer bland den furstliga uppvaktningen, som vid Fredrikas teaterbesök en afton i lika hög grad intresserade henne som "Den avbrutna offerfesten" inne på scenen. I vilket fall som helst fick den unga Fredrika vid furstens sida se den tjugande sirén, som blev orsaken till hans abdikation och därmed också till det vandrareliv, som Malwidas far så länge underkastade sig — och delvis även de sina — av tillgivenhet och trohet mot sin furste.

För den som vill följa Malwida von Meysenbug fram till hennes levnadsafton äro hennes *Der Lebensabend einer Idealistin* och *Stimmungsbilder* ett nödvändigt komplement till hennes nu på svenska utgivna memoarer.

ELLEN KLEMAN.

Om äkta makes arvsrätt.

II.

Vid utarbetande av den schweiziska civillagen synes man vid regleran det av här avhandlade rättsfråga ha letts av principer, vilka i mångt och mycket äro likartade med dem, som kommit till uttryck i Bürgerliches Gesetzbuch. Även den schweiziska lagen utgår från parentelsystemet och låter liksom den tyska lagen efterlevande make i egenkap av legal arvinge konkurrera med den dödes närmaste släktingar om kvarlåtenskapen, medan fjärmare arvingar av honom helt utestängas från arvsföljden. Säreget för den schweiziska lagen är, att den vid bestämmande av efterlevande makes rätt i förhållande till den dödes närmaste anförvanter i stor utsträckning begagnar sig av utvägen att tilldela honom nyttjanderätt till vissa andelar av kvarlåtenskapen. Enligt art. 462, som innehåller grundreglerna för efterlevande makes arvsrätt, har denne sålunda i tävlan med arvlåtarens avkomlingar rätt att efter fritt val erhålla antingen halva kvarlåtenskapen under nyttjanderätt eller en fjärdedel därav med full äganderätt. Vid sidan av föräldrar och deras avkomlingar erhåller äkta make en fjärdedel av arvet med äganderätt och tre fjärdedelar därav till nyttjande, medan han i konkurrens med far- och morföräldrar och deras descendenter får hälften till ägande och den andra hälften till nyttjande. Finnas ej några arvingar av sistnämnda arvsklass, tillfaller hela kvarlåtenskapen den efterlevande äkta maken under full äganderätt.

Tillkommer på grund av dessa bestämmelser äkta make nyttjanderätt till någon del av kvarlåtenskapen, har han enligt art. 463 rätt att i stället erhålla en årlig ränta till motsvarande belopp, för vars utgivande han kan fordra säkerhet av sina medarvingar.

Sammanställer man de tyska och schweiziska lagarnas ovan relaterade bestämmelser angående äkta makes arvsrätt med vissa i båda ländernas lagstiftning förefintliga stadganden på familjerättens område, kommer man till det resultatet, att åtminstone vad schweizisk rätt beträffar kvarlåtenskapen för de flesta fall kommer att i sin helhet eller till största delen stanna i den efterlevandemakens besittning. Då endast omyndiga barn finnas efter den dode, tillfaller sålunda hela arvet den efterlevande maken under nyttjanderätt resp. äganderätt till viss andel, kombinerad med nyttjanderätt till återstoden, detta på den grund att i såväl schweizisk som tysk rätt fader resp. moder tillerkännes förvaltningsbefogenhet över barnens egendom till dess de nått myndig ålder. Men även om arvlåtaren efterlämnar myndiga bröstarvingar, kan hela eller största delen av kvarlåtenskapen komma att stanna i efterlevande makens händer. Detta är fallet, om efter dödsfallet s. k. "fortgesetzte Gütergemeinschaft" blir rådande. I såväl den schweiziska som den tyska lagen återfinnas nämligen bestämmelser, enligt vilka, om mellan makarna i livstiden rätt för-

mögenhetsgemenskap, denna under vissa förutsättningar efter enderas död fortsättes mellan den efterlevande och den dödes avkomlingar, i vilket fall förvaltningsbefogenheten tillkommer den efterlevande äkta maken. I alla övriga fall tillerkänner den schweiziska lagen efterlevande make kvarlåtenskapen i dess helhet, medan den tyska lagen i ett fåtal fall inskränker hans rätt därtill till förmån för vissa den avlidnes närmare anförvanter.

I huvudsak torde man emellertid kunna påstå att båda de ifrågavarande ländernas lagstiftare synas ha hyllat den grundprincipen, att vid den ene makens död den efterlevande genom lagbestämmelser bör i högsta möjliga mån skyddas för en allt för revolutionerande förändring i sin ekonomiska ställning.

Att härvid släktens ekonomiska intressen få i stor utsträckning vika för familjens torde knappast i vår tid innebära något stötande för rättskänslan. Snarare ter sig tvärtom — närmast med tanke på den svenska rättens ståndpunkt i ämnet — ett undanskjutande av äkta make i arvshänseende mången gång såsom något rent av upprörande. Man behöver endast tänka sig det fall, att ett i sig torftigt bo, som likväl utgör frukten av båda makarnas gemensamma strävanden och umbäranden, på grund av låt oss säga okunnighet om följden av underlåtenhet att uppsätta testamente ytterligare reduceras för den efter-

levande maken till förmån för en kanske avlägsen släkting eller rent av staten i egenskap av danaarvsberättigad. Särskilt är det naturligen kvinnorna, som härvid liksom i så många andra fall lida mest av lagens hårdhet. För en man är ju hustruns död rent ekonomiskt ej av så genomgripande betydelse, då ju för honom vägen till förvärvsarbete i allmänhet står öppen, varemot en efterlevande hustru, som ej fått någon yrkesutbildning och ej heller har något enskilt kapital att lita till, ofta genom mannens död försättes i en synnerligen prekär situation, Visserligen kunna inga lagbud ersätta förlusten av familjeförsörjaren. Men en i lag stadgad vidsträckt successionsrätt i kvarlåtenskapen för efterlevande make skulle säkerligen i många fall göra förhållandena dragligare.

För dem som i kraven på den gifta kvinnans ekonomiska frigörelse inom äktenskapet och upphävandet av mannens målsmanskap se en den nya tidens upplösningstendens på det äktenskapliga livets område erbjudes, synes mig slutligen, ett korrektiv i sammanhållande och bevarande riktning uti införande av en omfattande arvsrätt för efterlevande äkta make. Otvetydigt skulle detta utgöra ett kraftigt medel till stärkande av familjebanden i rent ekonomiskt avseende, om nu denna omständighet överhuvud skall kunna tillmätas något etiskt värde.

MÄRTA BJÖRNBOM-ROMSON.

Lärda tyskor under gångna tider.

II.

Under Gottscheds fana.

Tvenne århundraden igenom hade i Tyskland fanatiska teologer framgångsrikt bekämpat kvinnobildningen. I Wittenberg hade man på allvar uppställt frågan, "om kvinnor över huvud taget vore människor". Efter trettioåriga krigets slut kom småningom reaktionen, icke blott i form av de allt talrikare exemplen på enskilda damers självständiga bemödanden utan framför allt bland de bildade männen och genom dem i den allmänna uppfattningen. Forskare och lärde förfäktade med allt större bestämdhet den ene efter den andre kvinnans rätt till intellektuella sysselsättningar.

En av de första var Comenius, vilken både i sin "Didactica magna" (1657) och annars fordrade lika noggrann undervisning för flickor som för gossar. Även de under senare hälften av 1600-talet mycket populära språksällskapen eller ordnarna, vilkas ändamål var att befordra tyskt språk och tysk diktning, bidro i hög grad till att undanröja skillnaden mellan könen i fråga om vetenskap och konst. I Palmenorden, Rosengesellschaft o. a. invaldes förnäma damer, vilka gjort sig bemärkta genom översättningar eller egna alster, och särskilt den vittberömda Pegnitzorden i Nürnberg hade talrika kvinnliga medlemmar. Ja, "Pegnitzherdarna" togo till sin speciella uppgift att beskydda "det lärda fruntimbret", krönte år 1671

högtidligt med lagerkransen* Gertraud Moller och uppställde satsen, att "det kvinnliga könet icke blott vore i besittning av förstånd och dygder utan däruti ofta överträffade männen".

Omkring år 1700 hörde frågan om kvinnans bildning till de aktuellaste och satte mången kunnig penna i rörelse. Paullini, Eberti, Meuschen o. a. utgävo biografiska verk över äldre och nyare tiders lärda tyskor. Mycket populärt blev Lehms arbete "Teutschlands galante Poetinnen" (1715), vilket icke endast kämpade för kvinnans fria tillträde till vetenskaperna utan sökte bevisa, att bokliga kunskaper ha uteslutande gott inflytande på "det svagare könets" moral.

Jämsides med de lovsånger över kvinnans intellektuellt höga ståndpunkt, vilka gingo ut från männens studerkammare, visade sig under det adertonde århundradets första decennier också en bestämd strävan efter bättre skolundervisning för flickorna. Så tillkommo Franckes "Gynäceum" i Halle och liknande anstalter, vilka emellertid icke

* Den gamla grekiska seden att bekransa framstående poeter med lagern hade under medeltiden införts i Tyskland. Rätten att kröna diktare förlänades av kejsar Maximilian I åt pfalzgrevarna och utövades även av universitetet, akademier, vittra sällskap etc. Äran att få sig tilldelad "lauream poeticam" sjönk emellertid i anseende, ju allmännare den blev. Goethe avböjde den, och kröningarna kommo i Tyskland alldeles ur bruk.

blevo så fruktbarande, som önskligt varit. Medelklassen höll alltså fast vid det gamla, vid fördomarna mot "studerade fruntimmer", och religionen förblev ännu länge ett nät, som uppfångade och förkvävde mången ärligt sökande kvinnosjäls utvecklingslängtan. I stället för en hela könets allmänna och djupare bildning, vilken de stora pedagogernas reformer avsett, uppnådde därför periodens kvinnorörelse intet annat än allmän lust till studier bland de bildade kretsarnas damer och hög uppskattning av kvinnlig lärdom. För vetenskap och konst begåvade eller intresserade kvinnor fingo emellertid under tiden från år 1725 till århundradets mitt en utmärkt ledare i den tyska litteraturens dåvarande enväldshärskare: Joh. Chr. Gottsched.

Trots all ensidighet och brist på förståelse för poesins verkliga väsen, trots all fåfänga och ofördragsamhet, som vidlådde denne märkvärdige man, var det en synnerligt förtjänstfull uppgift han tagit sig före, nämligen att rena det tyska språket från främmande inflytande, rädda den inhemska litteraturen från undergång och reformera hemlandets teaterförhållanden. Vid alla dessa strävanden sökte han begagna sig av kvinnligt understöd.

Redan som ung docent i Leipzig erkände Gottsched offentligt vilket högt värde han satte på kvinnlig intelligens och kvinnligt omdöme, nämligen genom sin första tidskrift, Tysklands första damtidning, "Die vernünftigen Tadlerinnen", som han utgav åren 1725—26. För att tolka utgivarens åsikter uppdiktades kvinnliga medarbetare, bidrag

av verkliga författarinnor förekommo ofta, och i varje nummer pläderades för kvinnostudier.

Bland Tysklands damer blev nu vitterheten ytterst modern. Leipzig blev medelpunkten för allt litterärt liv, och under Gottscheds fana församlade sig skaror av kvinnliga "Schöngelster". De flesta voro väl rätt obetydliga rimsmidare, vilka i enlighet med tidens smakriktning skrevo dåliga, uppstyltade verser eller diktade värdelösa andliga sånger. Men alla öste efter bästa förmåga ur kunskapens brunnar och tillägnade sig en mer eller mindre omfattande bildning. Bland de mera anmärkningsvärda voro t. ex. Curtia som var medarbetare i "Die vernünftigen Tadlerinnen" och lär ha bestått en "diktareprövning" inför konung Georg I av England, Anna Rupertina Pfeitner, vars dramatiska bearbetning av Jobs bok vann mycket bifall, och den för sina operatexter och "hjälsbrev" bekanta, mycket musikaliska Maria Pfitzner.

Före Gottscheds giftermål var emellertid Christiane Mariana von Ziegler, född Romanus, den främsta dammen i hans krets. Hon var av förnämligt släkt, född och uppvuxen i Leipzig. Efter tvenne korta äktenskap hade hon vid tjugusju års ålder som rik, barnlös änka återvänt till fädernestaden, där hennes hem blivit en mötesplats för litterärt och konstnärligt intresserade personer. Från sin tidigaste ungdom hade hon svärmat för poesi och musik; hon ägde gedigna kunskaper, skrev verser och spelade icke blott samtidens vanliga instrument, piano och luta, utan

även flöjt med stor färdighet. Hennes "musikaliska salon" blev nu den första i sitt slag i Leipzig. Där framfördes verk av Bach och Händel, där sammanträffade unga kompositörer och skalder med stadens förnåmna societet, där bedömdes litteraturens nyaste alster.

Den unge Gottsched infördes kort efter sin ankomst till Leipzig (1724) i fru v. Zieglers hem och blev en ofta sedd gäst hos henne. Snart var han medelpunkten i hela kretsen, och man kan med säkerhet tillskriva hans inflytande, att den begåvade och förståndiga men långt ifrån geniala änkan sedermera vände sin håg särskilt till poesien. Hon var medarbetare i "Die vernünftigen Tadlerinnen" och utgav i slutet av 1720-talet tvenne band dikter. När Gottsched därefter ville ha henne invald som första kvinnliga medlem i sitt eget speciella institut för "poesi och värtalighet", Leipzigs berömda "Deutsche Gesellschaft", förmådde han henne att publicera en samling brev på tysk prosa, något för tidens franskfärgade kultur och smak för versmakeri högst ovanligt. Gottsched drev igenom sin vilja, och fru v. Ziegler höll ett ståtligt inträdestal i hans akademi. Ett par år senare (1733) vederfors henne än större ära, då hon av universitetet i Wittenberg högtidligt kröntes med diktarelagern.

Andra framstående representanter för den tyska kvinnobildningen under Gottscheds inflytande voro Sidonie Zäunemann, Magdalena Rieger, Dorothea Löberin och Caroline Neuber. De tre förstnämnda voro allesammans "krönte" poeter och höjdes av sin vittra

samtid till skyarna. Sidonie Zäunemann kallades "den oförlikneliga" och var i själva verket en ganska intressant personlighet, originell, munter och oförskräckt, om än vår anspråksfullare tid icke kan särdeles högt uppskatta hennes poetiska alster. I valet av ämnen var hon avgjort självständig, skrev varken fromma sånger eller kärleksutgjutelser och lyckades bäst med tillfällighetsdikter av krigiskt, historiskt eller lokalt innehåll. Det går ett friskt, kraftigt drag genom hela hennes författarskap — hon försökte sig även på filosofiska uppsatser —, liksom också hennes personliga uppträdande lär ha varit tämligen "karlavulet" för den tidens begrepp. Hon företog ensam långa fotresor i manlig dräkt, steg ned i osäkra gruvschakt och drunknade år 1740 på grund av oförsiktighet vid en översvämning.

Även skådespelerskan Caroline Neuber var fint bildad och uppträdde framgångsrikt som författarinna, om man än icke kan räkna henne till Tysklands lärda damer i egentlig mening; men genom personlig utveckling och ett betydelsefullt livsverk intager hon en framskjuten plats i sin tids kvinnorörelse. Efter många växlande ungdomsöden hade hon (1725) övertagit ledningen av en ambulering teateru upp, värvade för denna de bästa sceniska talanger och organiserade sitt sällskap med allvarligt konstnärlig målmedvetenhet. I förbund med Gottsched sökte hon sedan reformera hela Tysklands förfallna teaterväsen, bannlyste från tiljan de dittills outhärliga pajasfigurerna och genomförde steg för steg med mycken kamp det

verkliga dramats seger över usla farser och tragikomiskt skräp. För egen del skördade Caroline Neuber föga vinst av sitt verk, isynnerhet sedan Gottscheds nådessol icke mera belyste hennes väg. Hon dog i fattigdom, medan andra tillgodogjorde sig hennes arbete och skördade hennes sådd, och först långt senare erkände man, att hennes levnad varit en vändpunkt för den tyska skådespelarekonsten, att hon ensam med Gottscheds hjälp byggt bryggan mellan litteratur och scen.

Alla periodens vittra damer överglänstes emellertid av Gottscheds maka, den intelligent, lärda och älskliga Luise Adelgunde Victorie Kulmus, vars fina vett och nobla karaktär förskaffat henne sympatier hos samtida och eftervärld. Hon tillhörde en ansedd familj i Danzig och fick redan som barn smak för studier. När Gottsched vid ett besök i sin nordtyska hembygd år 1729 lärde känna den vackra, sextonåriga flickan, var hon redan i besittning av mycket aktningvärda kunskaper; så t. ex. talade hon flytande franska och engelska, var grundligt hemmastadd i religionskunskap, historia och geografi, tecknade väl och spelade flera instrument. Med sitt goda minne och klara förstånd var hon just en ungmö efter Gottscheds smak; han fick också stort inflytande på hennes utveckling, sporrade henne till vetenskapliga sysselsättningar, till översättningar och poetiska försök, till grekiska och latinska lektioner och tycks redan från början ha förstått att fånga hennes oerfarna hjärta.

Efter hans avresa började de en korrespondens, som fortsattes under sex

års tid och småningom förde till vänskap, förlovning och giftermål. Själva kallade de sin brevväxling "oskyldig och öm", vilket sistnämnda epitet man emellertid enligt nuvarande begrepp svårigen kan tillägga den. Endast mellan raderna kan man i Adelgundes brev stundom läsa om kärlek, aldrig om lidelse, de äro snarast ett meningsutbyte mellan en vaken, kunskapsörstande flicka och hennes lärare, och de varmare känslor, som finnas mellan skribenterna, hållas noga i tygeln av förstånd och pliktmedvetande. Åratal igenom benämner hon Gottsched "högt ärade herre", under förlovningstiden väl "bäste vän" eller längre fram till och med "allra dyraste vän", men alltid tilltalar hon honom med "Ni", och strax före bröllopet är hon stolt över att han kallat deras förbindelse "en filosofisk kärlek". Likväl ägde Gottsched utan tvivel Adelgundes hela böjelse livet igenom, och vad hans själviska natur hade att ge en annan, det fick hon ensam, åtminstone under de första åren. Deras ömsesidiga förhållande är ett typiskt exempel för periodens onaturliga, uppstyltade strävan efter förnuftets herravälde över känslan och förnekande av hjärtats rätt.

När Gottsched år 1735 — han hade kort förut blivit utnämnd till professor vid universitetet i Leipzig — hemfört sin brud blev deras hem en studerkammare, som allt emellanåt förvandlades till "litterär salong". Äktenskapet blev barnlöst, och fru Gottsched ägnade sig med outtröttlig flit åt vittra arbeten och egna studier. Hon kämpade icke för sitt kön som fru v. Ziegler eller Sidonie Zäunemann och skulle helst undviktit

allt offentligt framträdande, om hon fått följa sin egen smak. För henne voro de lärda sysselsättningarna till för sin egen skull, och för att hon genom dem skulle kunna vara till nytta för sin make. Men Gottsched nöjde sig icke med att hon hjälpte honom med alla de tidskrifter och vetenskapliga samlingar han ständigt utgav, att hon utförde det huvudsakliga arbetet vid hans översättning av Bayles "Dictionnaire", sökte ihop material för hans instruktiva skrifter, ordnade hans bibliotek och ställde hela sin dag till hans förfogande. Den berömda mannen ville ha en berömd hustru, och så måste fru Gottsched även ge sig in på självständigt skriftställereri. Jämte sina dikter, sina talrika översättningar och bearbetningar av franska och engelska lustspel författade hon själv en hel del dramer, alla tendensstycken utan större litterärt värde. Bäst lyckade äro hennes satiriska komedier, t. ex. "Die Hausfranzösin", som vänder sig mot bruket att ha franska lärarinnor i tyska familjer, och "Herr Witzling", som angriper den mot Gottsched upproriska yngre diktargenerationen.

Mer än ett kvarts sekel arbetade Adelgunde Gottsched troget vid sin mans sida. Ryktet om hennes lärdom gick ut över hela Europa, och många utmärkelser kommo henne till del. Trots sin genom ständigöveranstängning försvagade hälsa gjorde hon tillsammans med sin man många intressanta resor, och överallt mottogs hon med förtjusning av den ärelystna kvinnliga ungdomen, med aktning och tillgivenhet av förstående medsystrar, med välvilja av fint bildade furstinnor. Särskilt vänligt

bemöttes hon vid ett uppehåll i Wien 1749 av kejsarinnan Maria Theresia och några år senare i Dresden av den konstälskande sachsiska kronprinsessan Maria Antonie.

Det elände och lidande, som sjuåriga kriget drog över Tyskland, gick fru Gottsched djupt till sinnes. Hennes sista levnadsår fördystrades även av sjuklighet och berättigat tvivel på makens trohet. Hon avled år 1762, och Gottsched skrev till hennes ära en "Minnesvård" en skrävande biografi, som var ämnad att lika mycket förhärliga honom själv som den bortgångna men i verkligheten endast visar avgrunden mellan hans egen kalla beräknande natur och Adelgundes ärliga, varmhjärtade, blygsamma personlighet. Han avslutade skriften med ett löfte om evig trohet till den avlidna, något som emellertid icke hindrade honom från att någon tid därefter gifta om sig med en liten fröken, vilken var bortåt ett halvt sekel yngre än han själv.

Inom fru Adelgundes närmaste krets hade den kvinnliga lärdomen blomstrat, om än ingen kunnat tävla med henne själv. Professorskorna Ernesti och Reiske, bägge gifta med yngre kolleger till Gottsched, voro duktiga lingvister och biträdde sina äkta män vid skrivbordet nästan lika tappert som fru Adelgunde. Fru Reiske, vars obesvarade kärlek till skalden Lessing satt mången skarp tunga i rörelse, kunde bl. a. flytande tala och skriva grekiska.

Fru Gottscheds käraste vänner, fröken Thomasjus och fru von Runckel, voro ävenledes bägge kända för att äga stora kunskaper. Den sistnämnda författade en avhandling över kvinnans

uppfosttran, varuti hon förfäktade just de åsikter, som fru Gottsched hyste men av hänsyn till sin man — i hans ögon var ju alltid huvudsaken att glänsa utåt — aldrig offentligen kämpade för. Det var ett rågat mått vetande de bägge damerna fordrade av det uppväxande släktet, men fru Adelgunde sade: "Ett fruntimmer läser för att bli bättre och förståndigare, ej för att synas lärd", och fru von Runckel betecknade som uppfostrans mål "att lära känna själens egenskaper och hjärtats böjelser".

Under den Gottschedska perioden vunno dessa principer emellertid icke på långt när sådan anklang som hans egen beredvillighet att understödja all strävan efter yttre utmärkelse. Antalet "lärda fruntimmer" svällde ut i det oändliga, och vid 1700-talets mitt hörde det till ordningen för dagen, att de kröntes med diktarekransen, upptogs i vittra sällskap eller firades på annat sätt. Så hade den tyska kvinnobildningen visserligen fått en anstrykning av fåfänga, stundom väl även av ytlighet, men på samma gång blivit så allmän, att det, som hundra år förut den berömda Maria Schürmann ansett vara fullkomligt omöjligt, nu kunde bli verklighet: rätten att med akademisk examen besegla sina studier tillerkändes kvinnorna.

Den första tyska, som ett universitet hedrade med diplom och doktorshatt, var Dorothea Christine Erxleben, född 1715 och dotter till en duglig läkare i Quedlinburg, doktor Leporin. Från sin tidigaste barndom var hon klen till hälsan; hon genomgick den ena sjukdomen efter den andra och kunde endast förströs med läsning. När hon

blev friskare, tillät fadern henne att deltaga i den något äldre broderns undervisning. Dorothea var en mycket uppmärksam lärjunge och gjorde snabba framsteg. Huvudämnena voro i början naturligtvis religionskunskap och latin, varuti hon fick lektioner av en framstående skolman, en god vän till hennes far. Han gav henne samma latinska extemporalier som de gymnasister han undervisade, valde böcker och skrivövningar för henne och intresserade sig livligt för den begåvade flickan. Längre fram läste hon anatomi, fysiologi och terapi för sin far. När brodern, vilken ditills varit hennes ständige skolkamrat, avreste till Halle för att vid universitetet där fullfölja sina studier, kände sig Dorothea för första gången tillbaka-satt genom sitt kön. "Ack om det ändå vore även mig förunnat att likt ett flitigt bi i musernas härligaste trädgård samla honung och föra till mina celler", suckade hon.

Under faderns utmärkta ledning fortsatte hon emellertid sina studier i hemmet och lärde mera genom doktor Leporins dagliga praktik än alla Halles professorer någonsin skulle kunnat meddela henne. Snart kunde hon icke endast biträda sin far i tjänsten utan långa tider självständigt vikariera för honom. Därvid kände hon ofta med bitterhet svårigheten av att icke ha fått sin kompetens erkänd av staten och åträdde i sitt stilla sinne längtansfullt samma ära, som några år förut vederfarits en italienska.*

När så vid Fredrik II:s regerings-tillträde hans sändebud kommo till Qued-

* I Bologna promoverades Maria Bassi år 1732.

linburg för att mottaga hyllningseden, sågo de med förvåning hur skickligt en kvinna där utövade läkareyrket och lovade att lägga ett gott ord för henne hos kungen. Mycket riktigt kom också följande år (1741) från Preussens unge härskare en skrivelse, varuti han tillförsäkrade Dorothea Leporin sitt skydd. Med en sådan rekommendation på fickan och i känslan av att ha icke blott mången inflytelserik gynnare utan hela tidsandan på sin sida, vågade hon nu hos universitetet i Halle begära tillstånd att avlägga doktorsexamen. Innan svaret från Halle kommit, förlovade hon sig emellertid med pastor Erxleben i Quedlinburg, och ungefär samtidigt dog hennes far. Dorothea tog nu tillbaka sin ansökan men utgav före sitt giftermål en skrift, i vilken hon försvarade sitt köns rätt till akademisk bildning. Arbetet väckte uppseende och utgick i ett par upplagor.

Fru Erxlebens äktenskap bragte henne mycket arbete; men för barnens uppfostran och hushållsgöromålen försummade hon icke studierna, och i sin närmaste omgivning fann hon alltjämt praktisk användning för sina medicinska kunskaper. Tanken att hela livet igenom vara ansedd som en vanlig kvacksalvare grämde henne likväl så djupt, att hon efter åtskilliga år beslöt göra ännu ett försök till ernående av läkarelegitimation. Hon vände sig denna gång direkt till Fredrik den store och utverkade en nådig skrivelse, i vilken universitetet i Halle uttryckligen befalldes att anställa examen med fru Erxleben.

Nu blev det verkligen allvar av. Fru Dorothea inlämnade först en latinsk av-

handling, som behandlade faran av ett alltför skyndsamt och alltför angenämt läkeförfarande och vann fakultetens odelade bifall. Därefter företogs den muntliga prövningen. Fulla två timmar examinerade man kandidaten och förvånades lika mycket över fru Erxlebens lärdom och slagfärdighet som över det sätt, varpå hon behärskade latinet, det då ännu föreskrivna examensspråket. Trots allt detta tvekade man att tilldela henne doktorsdiplomet, emedan alla stadgar med avseende på akademisk promotion endast talade om män. Man inberättade därför till kungen hur väl fru Erxleben bestått sin examen, och Fredrik den store bestämde nu genom en egenhändig skrivelse, att hon skulle promoveras. Sålunda avgjorde en genialisk härskares vilja frågan i överensstämmelse med tidens krav och utan hänsyn till gamla akter och privilegier.

Den högtidliga disputationen ägde rum i Halle år 1754. Aldrig förr hade en sådan massa åhörare infunnit sig vid en promotion. När fru Erxleben svurit eden, tilldelades henne under allmänt bifall doktorsvärdigheten och rätten att utöva läkarepraktik.

Ända till sin död (1762) var fru Erxleben sedan en eftersökt och skicklig läkare i Quedlinburg. Att hon skänkt världen både "liberos et libros", barn och böcker, hade dekanen vid hennes examen framhållit som en dubbel förtjänst, och hennes utmärkta exempel tycks ha varit sporrande icke blott bland Tysklands lärda kvinnor, utan även i den egna familjen. Hennes bägge söner blevo betydande vetenskapsmän, den ene som jurist, den andre som naturforskare.

I denna damernas tidsålder, då nästan alla kulturvägar beträddes av kvinnor och Europas snillrikaste furste måste "slås med tre fruntimmer" om sitt vara eller icke-vara, stod naturligtvis kvinnlig lärdom och talang i hög kurs även vid furstehoven. Den glada, vetgiriga hertiginnan Luise Dorothea av Gotha († 1767) samlade lärda och vittra personer omkring sig, läste själv tillsammans med sin förtrogna, fru von Buchwald, Leibniz' och Wolffs filosofiska skrifter och studerade bl. a. ivrigt fysik. Maria Antonie av Sachsen ägde nästan alla talanger, målade, sjöng, diktade, komponerade etc., och i Berlin växte flera av "den filosofiska drottningens" sondöttrar, den olyckliga prinsessans av Ahlden dotterdöttrar, upp till intellektuellt betydande personligheter.

Wilhelmine, den äldsta, Fredrik den stores älsklingssystem, fick tidigt rykte om sig att vara snillrik och lärd. Första årgången av Gottscheds tidskrift "Die vernünftigen Tadlerinnen" var tillägnad den då femtonåriga preussiska prinsessan, vilken hade samma smak för bildning som den genialiske brodern och tillsammans med denne i hemlighet slukade lärda eller intressanta böcker, helst på franska. När sedan planen på ett giftermål med prinsen av Wales gått om intet och den stränge faderns vilja förmått henne med markgreven av Bayreuth, blevo litterära sysselsättningar hennes enda tröst vid det dystra småstadshovet.

Kort efter Fredrik den stores tronbestigning lärde Wilhelmine vid ett besök hos honom känna Voltaire, och därmed

gick en ny värld upp för henne. Hon inledde efter hemkomsten till Bayreuth en korrespondens med den berömde upplysningsprofeten, smyckade med hans bild "filosofernas rum" i sitt "eremitage", där förut porträtt av Descartes och Locke, av Newton och Bayle tronade, mottog honom med förtjusning upprepade gånger hos sig och förblev hans vän, även sedan han fallit i onåd hos hennes bror. I alla angelägenheter, särskilt de många, varigenom hon sökte främja vetenskap och konst, rådgjorde hon gärna med Voltaire, och ända till sin död (1758) underhöll hon en livlig brevväxling med honom.

Mest berömd har markgrevinnan Wilhelmine emellertid blivit genom sina memoarer, vilka lägga i dagen hennes storartade skriftställareanlag, om än tillförlitligheten av det hon berättar i många fall på goda grunder betvivlas.

Bland Fredrik den stores sex systrar voro även hertiginnan Philippine av Braunschweig och drottning Lovisa Ulrika av Sverge utrustade med rik begåvning, fin bildning och vittra intressen, och den yngsta, Anna Amalia, som efter en olycklig, romantisk kärlekshistoria förblev ogift, var en framstående tonkonstnärinna.

Varje överdrift väcker till liv sin egen motsats. Samtidigt med Voltaire levde Rousseau; förnuftet kämpade med känslan om herraväldet i andens värld; upplysningstidens idéer kulminerade i känslomsheten.

Jena, oktober 1916.

BEATRICE ZADE.

Notiser från bokvärlden.

Vingar av Ester Nennes. J. A. Lindblads förlag.

“Nu har jag äntligen fått tag i en ny bok sådan som mittfolk behöver och vill ha,“ ropade glädjestrålände en människa, som brukar samla arbetande kvinnor från verkstäder och fabriker till förströelse och vila. Den som förnummit något av allvaret, trohjärtenheten, beslutsamheten eller domen i det slags lyssnande, som icke rör sig med litterära omdömesformer men som så tydligt skänker förnimmelsern av att något gick in till hjärtat eller alldeles icke gick in, den tillmäter ett omdöme som det ovanstående ej mindre betydelse än en litterär kritik.

Boken, som det glada ropet gällde, var Ester Nennes' *Vingar*.

Det nya ansiktets författarinna har åter gjort en insats på vägen mot den

där levande boken, som vi kanske alla drömma om att få ge form en gång: en kvinnosjäls kamp just nu tvärs igenom alla yttre och inre fakta ända in till personlighetsskapelse ur det blott individuella, inte bara som mål eller avsikt eller abstrakt teori, utan konkret, som konst- och livsuppenbarelse.

Vingar skildrar åskådligt. Och några sidor stå mycket levande för ens minne. Men — ännu är den icke ett nytt anletes bok. Och kanske kommer ingen att kunna avslöja detta genom ordkonst. Kanske måste det bara alltjämt drag för drag ristas djupare, smärtfylldare, skönare och mera levande in i världen genom allas vårt samfälliga liv och vår nöd och vår strävan och vårt jubel. Och kanske att också den ristningen alltjämt nödgas visa utöver sig själv — till “en ännu högre väg“ ...

E. F.

Insända Böcker.

P. A. Norstedt & Söner: **Postkontoret** av *Rabindranath Tagore*. Översättning av Devabrata Mukerjeas engelska version av Harald Heyman.

Albert Bonnier: **Jean-Christophe** av *Romain Rolland*. Del VI. *Antoinette*. Övers. av Louise Åkerman. — **Drottningen**. Roman av *Anna Wahlenberg*. — **Prästens barn**. Roman av *K. G. Ossiannilsson*. — **Ärftlighet**. Populärbiologiska uppsatser av *Robert Larsson*. — **Skymningsballader**. Vers av *Jörgen Block*.

J. A. Lindblad: **Vingar** av *Ester Nennes*. — **Till Österland**. Berättelse av *Aivva Uppström*. — **Från gammal tid och ny** av *Cecilia Bååth-*

Holmberg. — **Svenska drottningar**. Några blad ur våra hävder av *Ernst Westerberg*.

Hugo Geber: **Det goda medborgarskapets religion och andra essayer** av *Ku-Hung-Ming*. Övers. av Signe Taube f. Wennerberg. Med företal av Harald Svanberg.

Svenska Andelsförlaget: **Rättsmoral i privatliv och statstyrelse**. Grundlinjer till undervisning i morallära av *Severin Christensen*, *Axel Dam* och *C. Lambek* Övers. av Josef G. Jonsson. — **Eli**. Roman av *Hulda Garborg*. — **Anti-J'accuse**. Ett tyskt svar av dr *Kurt Grelling*. Övers. av Algot Ruhe.

Wahlström & Widstrand: **I landsflykt**. En idealistisk kvinnas memoarer av *Malwida von Meysenbug*. Översättning. Med förord av Ellen Key.

FREDRIKA BREMERS BREV

Samlade och utgivna av KLARA JOHANSON och ELLEN KLEMAN

Del II. 1838—1846

Pris: häft. 13 kr., 15 kr.

“Det faktiskt psykologiskt mest uppseendeväckande nya, som den nu utkomna volymens brev ge, är kanske inblicken i Fredrikas vänskap för Tegnér. — — —

Olikt många andra förefaller Fredrika Bremer som personlighet, i sina förtroliga brev, både friare och starkare än i det hon skrev inför offentligheten.“

Hilma Borelius i Rösträtt för kvinnor.

“De båda utgivarinnornas namn borga för att arbetet är så omsorgsfullt utfört som det gärna är möjligt.“

Socialdemokraten.

“En epokgörande självbiografi. — — — Bär överallt vittne om utgivarnas sakkunskap och vetenskapliga noggrannhet.“

Lydia Wahlström i Stockholms Dagblad.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

COLLAN-OLJAN,

världens förnämsta läderpreparativ, gör skodonen *absolut vattentäta* och *minst dubbelt varaktiga*. Finnes öfverallt å 0:75 och 1:25 pr flaska.

A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN
T. OLSEN, Stockholm.

PROMENADKJOLAR

i alla prislägen från 10 kr. st.

SIDENKJOLAR

Eleganta — Solida — Billiga.

BESTÄLLNINGAR mottagas och utföras på dagen och utan provning om så önskas.

STOCKHOLMS KJOLFABRIK

Malmskillnadsgatan 9, 2 tr.

A. T. 19426.

Riks 12146.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor, lektionsgivare, in- och utländska, kontorister, värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4. A. T. 48 16

Årgångar av Veckotidningen DAGNY 1908—1913

erhållas mot ett pris av kr. 2:50 för inb. ex., kr. 1:75 för häft. ex. å

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS BYRÅ,
48 Klarabergsgatan, 2 tr.

HEMTREVNAD

Praktisk tidning för hemmet

utgiven av **FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET**

Redaktör: FANNY EKENSTIERNA.

Utkommer med 40 åttasidiga n:r om året. Prenumerationspris: helt år kr. 1:80, halvår kr 1:—, kvartal kr. 0:60. Prenumeration sker å posten.

Innehåller berättelser och poem, levnadsteckningar, religiösa och etiska uppsatser, artiklar i diverse ämnen samt en rikhaltig praktisk avdelning.

Inbundna årgångar för 1912, 1913, 1914 och 1915 kr. 1:50 pr ex.

Ledig annonsplats!

Dr. ELIN BECKMANS Hetluftinstitut

BARNHUSGATAN 12

Riks 105 52

A. T. Br. 45 52

Rådfrågningstid hvard. $\frac{1}{2}$ 3—4

Behandling medelst *hetluft*, *diathermie*, *massage* och *gymnastik* af kronisk reumatism och gikt, neuralgier, frostsador (*obs!* äfven ansigtet) och börjande ålderdomsbrand.

För kapitalister, särskilt fruntimmer har det länge varit ett önskningsmål att kunna överlämna värden av sina värdepapper och skötseln av sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet av det anförtrodda uppdraget, ävensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatavdelning (Kungsträdgårdsgatan 8. Expeditionstid $\frac{1}{2}$ 10—4.)

som under garanti av **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning av enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatavdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatavdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenter influtna medel. Vidare efterser Notariatavdelningen utlottningar av obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blivit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** av det ledigblivna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatavdelningen, underrättar Notariatavdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till avdelningen inbetalas varefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatavdelningen, att inteckningarna bliva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos avdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år per 1,000 kr. av depositionens värde, dock ej under 2 kr.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition:** 48 Klarabergsgatan 11, Stockholm. **Redaktionstid:** måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. **Expeditionen:** kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALMSGATAN 31 Rikstel. 97 83

Innehåll:

Nordiska kvinnoakskonferensen.

W Vissa behöfliga förändringar i det nya förslaget om barnavårdslagstiftning. Av Anna Lindhagen.

Malwida von Meysenbug. Av Ellen Kleman.

Om äkta makes arvsrätt. II. Av Märta Björnbom-Romson.

Lärda tyskar under gångna tider. II. Beatrice Gade.

Notiser från bokvärlden.

I de bästa hem

står numera dagligen

SVEA VÄXT-MARGARIN på bordet.
I de flesta fall är husfadern okunnig om detta förhållande, ett faktum som på ett talande sätt bevisar, huru fullständigt detta märke lyckats förvärva natursmörets smak och arom. Sparar 50 procent.

Antracit

Genom beviljade licenser leverera vi nu *prima* Antracit m. fl. Kol- och Kokssorter fritt hemtransporterad.

Rekvirera genast Edert vinterbehov!

OLAUS OLSSONS KOLIMPORT A.=B., Stockholm

Telefoner namnanrop: "OLAUS OLSSONS".